

KW arts

2
2022

Kwartaalblad van de Vrienden Van Abbemuseum

Ahmet Ögüt

Inhoud

Woord van de voorzitter	3
Radically Mine! Onderstroom <i>Maak kennis met de belevingswereld van jongeren – Jan Verheugt</i>	
Dwarsverbanden in de museumentoren (1) <i>Kunstenars Ahmet Ögüt en René Daniëls nader belicht – Lisette Almering en Marja van Osch</i>	5
Schilderijen om van te houden <i>Leven met het werk van Marc Mulders - Anneke van Wolfswinkel</i>	9
In memoriam Lawrence Weiner <i>'taal'+ de materialen waarnaar verwezen wordt – Els Grootemaat</i>	12
A Lasting Truth Is Change <i>Anders kijken mét de collectie – Jan Verheugt</i>	14
In gesprek met een vriend <i>Een interview met Ron Eijkman – Jan Verheugt</i>	16
Dan Perjovschi <i>Actuele cartoons</i>	17
Droom ontmoet realiteit <i>Een kunstbeschuwing over de droom als inspiratiebron – Piet van Bragt</i>	18
Pieter Ouborg en de wajang maskers <i>Ouborgs werk doet haar jeugd herleven, een persoonlijk verhaal – Hannie Groen</i>	20
Aanwinsten van waardevolle boeken <i>Een verantwoording van uitgaven uit het Vrienden bibliotheekfonds – Willem Smit</i>	22
Musomanie en colofon	24

TENTOONSTELLINGSAGENDA MUSEUM (PERIODE 1 MEI - 1 SEPTEMBER)

Raadpleeg de website van het museum voor actuele informatie (vanwege corona)!

18 september 2021 – 1 juli 2024

Dwarsverbanden, Nieuwe collectiepresentatie
Topstukken, ondergewaardeerde werken en recente aankopen in een opvallend perspectief.

2 april 2022 – 24 juli 2022

A Lasting Truth is Change
Anders kijken met de collectie.

22 april 2022 – 9 oktober 2022

Silvia Martes, Public Solitude
Winnaar van de Theodora Niemeijer Prijs 2021 onderzoekt het conflict tussen isolatie en blootstelling, tussen privé en publiek.

14 april 2022 – 6 juni 2022

Radically Mine! Onderstroom (2022)
Wie wij zijn: jongeren gaan beeldend aan de slag met actuele thema's.

24 juni - 4 september

Dwarsverbinding - Richard Bell

17 september - 8 januari

Dwarsverbinding - Patricia Kaersenhout

Beeld voorpagina:
Ahmet Ögüt
Ocean Wave
Collectie Van Abbemuseum
Foto: Ton Almering
Lees verder op pagina 5

KUNSTSALONS

Iedere tweede zaterdag van de maand om 15.00 uur organiseren we de Kunstsalon in de Studio van het museum. Volg de Nieuwsbrief voor nadere informatie over de sprekers.

Vriend van het museum zijn doet ertoe!

Woord van de voorzitter

De culturele sector had de afgelopen twee jaren veel te lijden onder corona, het museumbezoek nam in het algemeen flink af, ook toen de musea met beperkende maatregelen weer open mochten. Door de veelgeprezen collectietentoonstelling *Dwarsverbanden* is het aantal bezoekers van het Van Abbemuseum echter al weer terug op het niveau van 2019 (dus van vóór de crisis). Dit is absoluut een compliment aan alle museummedewerkers waard.

Als je die huidige collectiepresentatie nog niet hebt gezien, moet je dat beslist gaan doen. Ze is nu in de Meulensteinentoren uitgebreid met collectiestukken, afkomstig van Nederlandse kunstenaars. Zeker ook het kijken waard, een feest van herkenning, met onder meer René Daniëls en Rineke Dijkstra. Elders ik dit blad lees je er meer over.

Ons jubileumgeschenk aan het museum, *Our Times, Moralized* (2019) van Stijn Peeters, heeft in die collectieopstelling ook een plaats gekregen. Het hangt in een zaaltje, grenzend aan de toren. Ik ben erg gelukkig met de opname van ons geschenk in de tentoonstelling.

Wist je overigens dat je met je lidmaatschap ook het bibliotheekfonds van het museum steunt? In dat fonds stort de vereniging namelijk jaarlijks een bedrag van 10 euro per lid. En dat is toch elk jaar weer een respectabel bedrag. Daarmee kan de bibliotheek haar bezit aan boeken uitbreiden, speciaal met kunstenaarsboeken: boeken die door kunstenaars zelf zijn samengesteld, soms hele bijzondere in een kleine oplage, soms ware kunstwerkjes. In dit nummer geeft het hoofd van de bibliotheek, Willem Smit, een toelichting op enkele nieuwe aanwinsten. Het is altijd mogelijk die exemplaren in te zien. Wel eerst vooraf een afspraakje maken met de bibliotheek.

Het geeft ook maar weer eens aan hoe zinvol het lidmaatschap van onze vereniging is. Naast deelname aan kunstsalons, rondleidingen, excursies zoals onlangs nog naar het Depot Boijmans Van Beuningen en kunstreizen naar bijvoorbeeld de documenta in Kassel (in juli), én de ontvangst natuurlijk van dit fraaie kunsttijdschrift steun je ook direct het museum via het bibliotheekfonds. Genoeg redenen om lid te zijn én ook anderen lid te maken. ●

Stefan de Bever

Being friend of the museum matters

Did you know that by being a member of the 'Association Friends Van Abbemuseum' you directly support the museum. Our association annually deposits 10 euros per member in a fund for the benefit of the library. A nice gesture.

Radically Mine - Onderstroom

Maak kennis met de belevingswereld van jongeren

Hoe kijken jongeren naar het verleden en de rol die dit speelt in het heden? Welke rol spelen identiteit, familie, traditie of andere factoren hierin? Wat is de 'Onderstroom' van hun belevingswereld?

Voor deze 13e editie van *Radically Mine* lieten meer dan 200 leerlingen van 12 middelbare- en mbo scholen uit Eindhoven en de wijde omgeving zich inspireren door een werk uit de collectie van het Van Abbemuseum. Een selectie van 38 kunstwerken is in de projectzaal op de tweede verdieping van het museum te zien, tot 6 juni.

Het beeldend onderzoek van de scholieren vond plaats tijdens de coronacrisis. Een periode waarin we als maatschappij veel tijd binnenshuis hebben moeten doorbrengen. In hun kunstwerk nemen ze ons, als kijker, mee in hun wereld. Bij sommigen is het een persoonlijke duik in de eigen familiegeschiedenis, anderen observeren en onderzoeken de indrukken die het koloniaal verleden heeft achtergelaten.

Zo koos Joëlle van Herk (15 jaar) van de Scholengemeenschap Were Di uit Valkenswaard de tekening *Landschap* van Pieter Ouborg als inspiratiebron voor haar werkstuk. Ouborg maakte die tekening in de periode 1927-1930 toen hij als leerkracht in Nederlands-Indië verbleef. Joëlle noemt haar werk *De boom der waarheid*. De eens zo fiere boom verliest langzaam haar blad en komt er kaal bij te staan. Het bladerendek bestaat uit krantenknipsels die handelen over de periode van de dekolonisatie van Indonesië.

Heel fijngevoelig geschilderd is het object van Lina Lalouti (17 jaar) van het Jeroen Bosch College in Den Bosch. Het draagt de titel *Wie ben ik? Een zelfportret?* In de vorm van een vraagteken of een uitroepteken? Het toont een jonge vrouw met de ogen gesloten en met een gekleurde hoofddoek, een hidjab, die haar hoofd en nek bedekt. Lalouti heeft er kleine witte roosjes op bevestigd. Zij zette haar werkstuk af tegen Picasso's *Buste de femme* uit 1943, een vrouw met een verwrongen gezicht en wijd opengesperde ogen die je uitdagend aankijken. Is hier sprake van meer dan een tegenstelling. ●

Jan Verheugt

Radically Mine - undercurrent

For the 13th time already, secondary school students were inspired by the collection of the Van Abbemuseum in the Radically Mine project. They take us into their world. Sometimes they draw on their family history and sometimes they investigate our colonial past.

Lina Lalouti *Wie ben ik?*
Foto: Jan Verheugt

Joëlle van Herk
De boom der waarheid
Foto: Jan Verheugt

Dwarsverbanden in de museumtoren (1)

Twee kunstenaars nader belicht: Ahmet Ögüt en René Daniëls

Vanaf maart dit jaar is de nieuwe collectiepresentatie *Dwarsverbanden* uitgebreid. Op alle verdiepingen rond de interne museumtoren, de Meulensteentoren, zijn de zalen gevuld met collectiewerken. Ook deze uitbreiding is multizintuiglijk: je kunt de kunst voelen, ruiken, horen en zien. Daarnaast zullen ook de Smartify-tours worden aangevuld

Zwevend bootje

Een levensecht zeewaardig zeilbootje, type Guppy 13, bedoeld om op termijn zwevend op te hangen in onze museumtoren, dat werkt vervreemdend en roept vragen op. Wat behelst dit kunstwerk getiteld *Guppy 13 vs Ocean Wave: A Bas Jan Ader Experience* (2010), wie is de kunstenaar en welke mogelijke dwarsverbanden ontdekken we?

Verwondering

Het kunstwerk is afkomstig van de in Amsterdam werkzame Koerdisch-Turkse kunstenaar Ahmet Ögüt. Inspiratiebron blijkt de Nederlandse conceptuele kunstenaar Bas Jan Ader. In 1975 gebruikte Ader dit type kleinste zeewaardige zeilboot, waarvan er slechts 300 werden gemaakt, om van de VS naar Europa te zeilen. Zijn kunstproject noemde hij *In Search of the Miraculous*, een zoektocht naar het wonderbaarlijke. De titel blijkt gebaseerd op een oud zeemanslied.

Helaas verongelukte Ader tijdens die zeiltocht. Zijn lichaam werd nooit gevonden. Ver van de Ierse kust troffen Spanjaarden maanden later zijn zeilbootje onbemand aan. Ze namen het bootje mee voor nader onderzoek. Kort daarop werd het gestolen en verdween voorgoed.

Bas Jan Ader kwam nooit aan op de plaats van bestemming en dat intrigeerde Ögüt. Hij vond

Ahmet Ögüt
Guppy 13 vs Ocean Wave;
A Bas Jan Ader Experience
Detail expositie
'Dwarsverbanden'
Foto: Ton Almering

exact hetzelfde type bootje, gaf het de naam *Ocean Wave* en gebruikte het voor diverse kunstprojecten. Zo bracht hij een ode aan Ader, bediscussieerde de relatie tussen de VS en Europa en benadrukte de kwetsbaarheid van de mens tegenover de overweldigende natuur. Hiermee is een eerste dwarsverband ontdekt, maar er is meer ...

Bij het bootje hoort een muzikale video, een soort fictieve documentaire waarbij Guppy 13 achteruit vaart met steeds een andere persoon op de boot. In 2010 nodigde de kunstenaar het publiek namelijk uit om op het IJ voor een paar minuten alleen op een Guppy 13 zeilboot te zitten. Zo kon men ervaren hoe Ader zich mogelijk voelde op zee. Het publiek moest zelf op het bootje zien te komen.

Bij deze video hoort enigszins 'vreemde' muziek, een compositie van de Engelse pianist, bariton en componist Henry Russell. Deze compositie maakte destijds ook deel uit van het laatste project van Bas Jan Ader. Het betreft een gedicht uit 1838 van E. Sargent door Russell op muziek gezet en getiteld *A Life on the Ocean Wave*. Dit oude zeemanslied werd enorm populair in Engeland en in de VS.

Opmerkelijk is uiteraard het bootje dat achteruit vaart, maar ook de muziek wordt achterstevoren afgespeeld. Deze video is eigenlijk een reis van achter naar voren in de tijd. Zou de kunstenaar refereren aan de uitspraak van de filosoof S. Kierkegaard 'Het leven kan alleen achterwaarts begrepen worden, maar het moet voorwaarts worden geleefd...?'

Ook het bootje van Ögüt verdween, wonderlijk! Ruim zes weken na de start van het kunstproject werd zijn Guppy 13 in Amsterdam gestolen. Na vier maanden vond men het weer terug. Sindsdien horen het politierapport van de aangifte van de diefstal met daarbij een foto van het bootje geënterd door de politie bij de video. Vanuit de museumtoren staande naast de video zie je het bootje dobberen, voorlopig nog beneden in de Van Abbevijver.

Een van de meest invloedrijke kunstenaars uit Eindhoven

René Daniëls (geboren te Eindhoven in 1950) is een oude bekende voor de ervaren Van Abbemuseum bezoeker. Op de eerste verdieping van de museumtoren, waar werken uit de jaren 60 tot 90 van de twintigste eeuw gepresenteerd worden, is een hele zaal aan het werk van deze schilder gewijd. Daniëls maakt furore in de jaren tachtig en is actief in de Eindhovense schildersgroep, waaronder ook Willem Adams, Ad Sniijders en Pieter Stoop. In 1986 vindt in het Van Abbe zijn eerste overzichtstentoonstelling plaats. Opvallend zijn de vele wendingen in zijn werk, steeds lijkt hij op zoek naar nieuwe wegen. In het begin werkt hij abstract om daarna vrij pasteus met verfstreken het hele doek op te vullen waarbij hij zich onder het expressionisme schaart. Toch is expressiviteit geen belangrijke eigenschap van zijn werk; uiteindelijk worden lichtheid en een dunne verflaag kenmerkend voor hem.

Lentebloesem

In 1987 maakt Daniëls een serie schilderijen die geheel lijkt af te wijken van zijn voorgaande werk. Ze hebben allemaal dezelfde titel *Lentebloesem* en op elk doek zien we de schematische weergave van een boom. De werken maken een abstracte indruk terwijl het toch herkenbare vormen zijn. Daniëls noemt ze zelf 'beeldende gedichten'. Aan de bomen zien we vertakkingen die doen denken aan plattegronden of aan boomtakken waarlangs woorden en zinnen zijn geschreven. Centraal staat een witte stam of tak die aan weerszijden twee keer vertakt; hoewel schetsmatig opgezet zijn de takken vrij recht. De schuin geplaatste woorden lijken op witte 'bloesems' die contrasteren met de ondergrond. De woorden verwijzen naar tijden en plaatsen, of zoals in één werk, naar de titels van al zijn doeken. Bij het werk dat op deze tentoonstelling hangt, zijn de teksten in het Swahili. In navolging van René Magritte en Marcel Broodthaers lijkt Daniëls te spelen met de relatie tussen beeld, taal en betekenis.

Dezelfde fantasie van de geschilderde woordgrapjes komen we immers tegen in het werk van deze surrealisten.

Einde aan een glansrijke carrière

De boom met lentebloesem staat symbool voor een ontluikend begin, maar bij René Daniëls loopt het anders af. In 1987 komt er een abrupt einde aan zijn artistieke carrière. Slechts 37 jaar oud wordt hij getroffen door een hersenbloeding. Hij blijft hierna gedeeltelijk verlamd aan de rechterkant van zijn lichaam en verliest zijn spraakvermogen. Na jaren van revalidatie begint Daniëls in 2006 aan een nieuwe reeks doeken. Het formaat hiervan is opvallend kleiner en door de fysieke beperkingen (hij kan alleen nog met zijn linkerhand werken) uitgevoerd met viltstift en spuitbus. De trefzekere verfstreken en de fijntjes aangebrachte transparante kleurlagen zijn hiermee verleden tijd. In plaats daarvan heeft zijn werk nu een meer cartoonachtige beeldtaal, waarbij hij soms de richting van de performance in lijkt te slaan. In ieder geval lijkt René Daniëls na zijn hersenbloeding en revalidatie een eigen manier gevonden te hebben om zijn gedachten en beelden te delen.

René Daniëls
Lentebloesem, 1987
Collectie Van Abbemuseum
Foto: Ton Almering

Schilderijen om van te houden

Leven met het werk van Marc Mulders

Toen Anneke van Wolfswinkel haar boek schreef over het werk van Marc Mulders, ontmoette ze een aantal privéverzamelaars die al jarenlang met zijn schilderijen in huis leven. Dit bracht nieuwe inzichten in zijn werk.

Publiek bezit

Eerst de feiten en cijfers: het Van Abbemuseum heeft zes werken van Marc Mulders (1958) in de collectie, waarvan het eerste is aangekocht in 1993 en het laatste in 2001. Zijn werk is te zien geweest in zeven tentoonstellingen, de eerste keer in 1989, de laatste keer in 2007. De enige solotentoonstelling die hij had was een kleine presentatie in 1993. Het werk dat het meest in het oog springt is *Ecce Homo 1* uit 1989, verworven in 1996. Het is een groot doek van 170 x 280 cm, waarop de plattegrond van de Sint Pieterskerk in Rome is geschilderd, met daar overheen een liggend, opengesneden lichaam dat Mulders ontleend heeft aan het schilderij *De anatomische les van Dr. Deijman* van Rembrandt. Omdat dit één van de sleutelwerken is uit zijn vroege periode heb ik het besproken in het boek *Marc Mulders. Werken 1980-2020* dat zijn hele oeuvre bestrijkt. Voor Mulders is het, net als voor andere kunstenaars, belangrijk dat werk wordt aangekocht door musea die hedendaagse kunst verzamelen op het hoogste niveau, zoals het Stedelijk Museum Amsterdam, het Kunstmuseum in Den Haag, of het Van Abbemuseum. Het geldt niet alleen als een bewijs dat je werk ertoe doet, het werk wordt ook deel van het publieke kunstbezit. Het wordt onder strenge condities geconserveerd, en veel mensen krijgen het te zien. Maar dat laatste klopt toch niet helemaal, wanneer een werk, op een enkele bruikleen na, voortdurend in het depot blijft: dan ziet niemand het.

Marc Mulders
Ecce Homo 1, 1989
Collectie Van Abbemuseum
Foto: Marc Mulders

Gewone mensen

Toen Marc Mulders mij vroeg of ik het boek over zijn werk wilde schrijven, raadde hij mij aan om met een aantal mensen te gaan praten die zijn werk goed kenden. Onder hen twee museumdirecteuren, van De Pont Museum in Tilburg en Museum Krona in Uden: twee musea die zijn werk nog steeds volgen, aankopen en met grote regelmaat op zaal hebben hangen. Maar de mooiste ontmoetingen waren die met privéverzamelaars. Geen multimiljonairs met een eigen museum, maar gewone mensen zoals u en ik, zoals een psychotherapeut en een bibliothecaris. Deze mensen ontmoette ik in hun huis of hun werkruimte, en ze vertelden mij hoe ze leefden met de kunst van Marc Mulders om hen heen.

Marc Mulders
Bevroren rozen, 1992
Particuliere collectie
Foto: Marc Mulders

Energie

De woonkamer van de bibliothecaris, in een eenvoudig rijtjes-huis in Tilburg, staat van boven tot onder vol met boeken: literatuur en kunstboeken, ook zijn bureau is bedolven onder stapels. Eén lange wand hangt vol met kunstwerken, zij aan zij, boven en onder elkaar. Oude iconen, werk van een paar jonge kunstenaars, en twee werken van Mulders. Een horizontaal doek met liggende zonnebloemen, en een wat groter, vierkant werk waarop donkerrood de overheersende kleur is: *Bevroren rozen* uit 1992. De verzamelaar kijkt er dagelijks naar, al bijna

Kwetsbaar

Het werk van Ahmet Ögüt in de museumtoren brengen de curatoren in verband met een werk van een tijdgenoot van Bas Jan Ader, te weten de conceptuele kunstenaar en beeldhouwer Marinus Boezem. We zien een weersituatie uit de krant *Weersituatie van 18-3-1969 0300 GMT* (1969). Boezem benadrukte de kracht van de natuur anders dan Ader. Deze weersituatie toont de ogenschijnlijke controle van de mens over dat wat niet te controleren is zoals het weer.

De kwetsbaarheid van de mens komt natuurlijk ook duidelijk naar voren bij het werk bij René Daniëls. Aan een schitterende carrière komt door de hersenbloeding een abrupt einde. Maar tegelijkertijd zien we de kracht van de mens om zich op te richten en verder te gaan.

Uit de foto's van Rineke Dijkstra op dezelfde verdieping spreekt eveneens kwetsbaarheid. Een drietal foto's uit haar serie van jonge mensen op het strand wordt getoond. Maar doordat de horizon op de foto's laag is genomen, krijgen de afgebeelde personen iets groots en krijgen ze zelfs een monumentale status. Kwetsbaarheid versus kracht: dwarsverbanden worden zichtbaar. In de volgende aflevering van *KwArts* besteden we aandacht aan Marinus Boezem en Rineke Dijkstra. ●

Lisette Almering / Marja van Osch

Two artists - a closer look

From March this year, the new collection presentation *Dwarsverbanden*, has been expanded. The galleries on all floors around the internal museum tower, the Meulensteentoren, are filled with collection works, especially of Dutch artists. This expansion is also multi-sensory: you can feel, smell, hear and see the art. In addition, the Smartify tours are also being supplemented.

Marc Mulders
Glazen schalen
Foto: Marc Mulders

dertig jaar, en nog steeds is hij er niet op uitgekeken. Met voelbare liefde spreekt hij over de vitaliteit waarmee de verf op het doek gepenseeld is, het grensgebied tussen leven en dood dat Mulders met deze bevroren bloemen verkent, de energie die het werk nog altijd uitstraalt. Hij vertelt hoe de kleuren en de schaduwwerking binnen het schilderij subtiel mee veranderen met de schakeringen van het daglicht. Hij is degene die, wanneer hij over Mulders spreekt, het woord 'mysticus' in de mond neemt. Voor mij betekent dat een verdiept inzicht in zijn persoon en zijn visie, dat mij helpt om zijn werk nog beter te begrijpen. Ik neem het inzicht van deze man die zo innig samenleeft met dat ene werk, mee in het boek.

Aanraken

Met de psychotherapeut spreek ik af in zijn praktijk, in een bedrijfsverzamelgebouw in Voor- schoten. In het gemeenschappelijke trappenhuis hangt een groot, verticaal schilderij van

Mulders dat een zacht licht lijkt uit te stralen. In zijn praktijkruimte hangt een schilderij van papegaaitulpen aan de wand. De verf zit er dik op, met veel reliëf: het lijkt bijna geboetseerd. De therapeut vertelt hoe kinderen op het werk reageren: vaak willen ze het aanraken. Voor kinderen met aandachtsproblemen biedt die impuls een mooie gelegenheid voor een oefening over beheersing: als behandelaar leert hij hen om, met hun hoofd tegen de muur vlak naast het schilderij, de dikte van de verf van heel dichtbij te bekijken zonder het aan te raken. Op een heel natuurlijke manier kan het schilderij zo een instrument worden in de heling van kinderen die psychische problemen hebben. Een ander werk van Mulders, dat prominent aan de wand hangt tegenover de stoelen waarin de therapeutische gesprekken plaatsvinden, heeft ook meer dan eens mensen diep geraakt. Het is een platte glazen schaal, van ongeveer een meter doorsnee, met concentrische cirkels in lichtblauw erop geschilderd. In het midden een donkere kern, waardoor het werk op een groot oog lijkt. De verzamelaar vertelt dat dit stille, krachtig aanwezige glaswerk ook mensen raakt op een niveau waar hij met alleen vragen stellen niet bij kan.

Net als in het Tilburgse rijtjeshuis kom ik hier werken tegen die jarenlang, dag in dag uit, gezien worden, gekoesterd zijn, die mensen ontroeren en inzicht geven over zichzelf en over wat wezenlijk is in het leven. Dit is een totaal andere relatie die we met een kunstwerk kunnen ontwikkelen dan bij museumbezoek, waarbij we ook heus wel goed kijken, maar, als we heel eerlijk zijn, zelden veel langer dan een halve minuut per kunstwerk.

Bloemen

Inmiddels hangt bij mij thuis ook een werk van Marc Mulders aan de muur, *Flower Garden* (2020). Wanneer mijn zoon zijn pianolessen oefent, hangt het doek er stil en vrolijk boven, wanneer we met het hele gezin aan tafel zitten vormt het de achtergrond van ons samenzijn. Terwijl ik dit schrijf, zie ik de verfstreken in oranje, paars, geel, lichtblauw en groen tegenover mij en voel ik de vreugde om de bloemen die ik nu permanent in huis heb. Soms, als er een bos verse bloemen op tafel staat, kleuren die prachtig mee met de kleuren op het schilderij. In de avond wordt het doek niet uitgelicht en valt de schemering ook in de tuin van verf.

Ik hoop dat de schilderijen van Marc Mulders die geduldig wachten in het stille depot van het Van Abbemuseum ook het daglicht weer eens mogen zien. ●

Anneke van Wolfswinkel

Anneke van Wolfswinkel (1980) is afgestudeerd als kunsthistorica en schrijft voor *Museumtijdschrift*, *Eindhovens Dagblad* en *ZOUT Magazine*.

Het boek *Marc Mulders, Werken 1980-2020* is te verkrijgen via o.a. Motta Kunstboeken, Boekhandel Van Piere en de museumwinkel van het Van Abbemuseum.

Marc Mulders
Picardie, 2000
Collectie Van Abbemuseum
Foto: Peter Cox

Paintings to love

Before writing a book about the artist Marc Mulders, Anneke van Wolfswinkel met various private collectors, not millionaires but very ordinary people. Mulders' paintings occupy an important place in their lives or in their work. Her book reports on beautiful experiences with art.

In memoriam Lawrence Weiner

'taal + de materialen waarnaar verwezen wordt'

De Amerikaanse kunstenaar Lawrence Weiner is op 2 december 2021 in New York overleden op 79-jarige leeftijd. Hij stond aan de wieg van de conceptuele kunst in de jaren 1960. Weiner wordt beschouwd als een van de grondleggers van het postminimalisme, met kunstenaars als Douglas Huebler, Robert Barry, Joseph Kosuth en Sol LeWitt.

Het Van Abbemuseum bezit kunstwerken van Weiner in diverse media. In 1976 exposeerde het museum zijn werk en verscheen de publicatie *A selection of works/Een keuze uit zijn werk* door R. Fuchs en L. Weiner. Maar ook buiten de museummuren laat deze kunstenaar zijn sporen na. In het Achterom (uitkomend op de Keizersgracht) staat op de gevel Weiners tekst 'Small stones scattered on the ground/steentjes verspreid over de grond'. Voor kunstroute *De Rode Loper* (bij het Stadhuisplein in Eindhoven) ontwierp Weiner accolades met teksten, de Dommellamp en de Wensput. Ter gelegenheid van de opening in 1997 toonde het Van Abbemuseum werken van de uitvoerende kunstenaars, Lawrence Weiner en Matt Mullican.

Vanaf de jaren 60 werkte Weiner aan een oeuvre dat bestaat uit 'taal + de materialen waarnaar verwezen wordt'. Als een van de conceptuele kunstenaars van het eerste uur heeft Weiner afstand gedaan van het object en de essentie van zijn werk in taal gevat. Weiner gaat de kunstgeschiedenis in als de godfather van het conceptualisme. Zijn manifest uit 1969 is een cruciale tekst voor deze beweging: "1. De kunstenaar kan het werk zelf maken. 2. Het werk kan vervaardigd worden. 3. Het werk hoeft niet uitgevoerd te worden".

Zijn doorbraak kwam in 1968, met het werk *A Series of Stakes Set in the Ground at Regular Intervals to Form a Rectangle - Twine Strung from Stake to Stake to Demark a Grid - a Rectangle Removes from this Rectangle* op locatie bij Windham College in Vermont. Het werk bestond uit een compositie van staken en touw op een grasveld en werd vernietigd toen de spelers het touw doorsneden. Het werk was er niet meer, maar er werd wel over gesproken.

Weiner keerde zich tegen de exclusiviteit van de kunstwereld en elitaire kunstenaars. Tegelijkertijd ontving hij prestigieuze prijzen en exposeerde meermaals op de documenta in Kassel en op de Biënnale in Venetië. Weiner was duidelijk over zijn kunst. "(...) het doel van kunst is niet om een antwoord te geven maar om vragen te stellen".

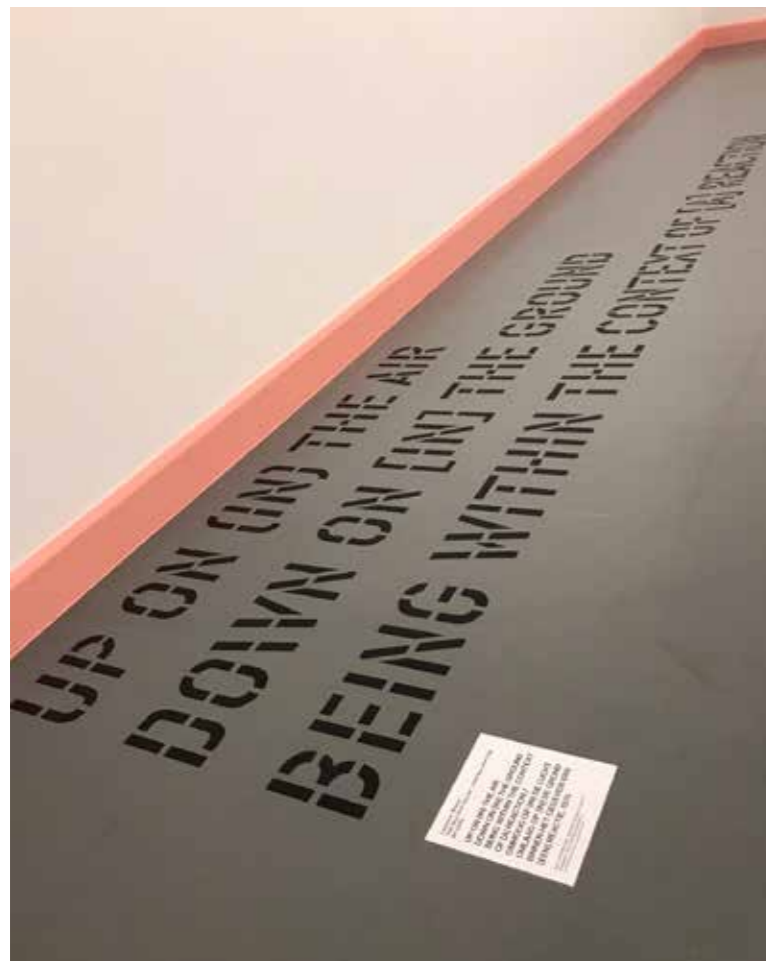
Met dit adagium in gedachten, wandelen we dit voorjaar langs *De Rode Loper*. ●

Els Grootemaat

In memoriam Lawrence Weiner

Founder of conceptual art and post-minimalism, passed away late last year. The Van Abbemuseum owns works of art by Weiner and his work can also be seen in Eindhoven.

Tentoonstelling *A Lasting Truth Is Change*, Zaal 10
Lawrence Weiner,
Up On (In) The Air (...)
Collectie Van Abbemuseum
Foto: Jan Verheugt

weebers vastgoed advocaten

Focus
en Samenspel

Weebers Vastgoed Advocaten NV is een advocatenkantoor gespecialiseerd in bouw- en vastgoed vraagstukken. Wij zijn werkzaam voor het bedrijfsleven, gemeenten, woningcorporaties en (institutionele) beleggers en mogen gerenommeerde partijen in het vastgoed tot onze cliënteel rekenen. Op basis van onze brede kennis van de bouw- en vastgoedwereld adviseren en procederen wij voor onze cliënten. Een sterke combinatie! Onze kernwaarden zijn focus en samenspel met als doel het beste en meest duurzame resultaat te bereiken voor onze cliënten.

Gebiedsontwikkeling@vastgoed-advocaten.nl
040 21 20 400
www.vastgoed-advocaten.nl

Verandering écht realiseren in uw organisatie?

boer&croon

Management Solutions
Interim Management | Executive Search

Neem contact op met:
i.frings@boercroon.nl

KUNSTIN
OEDENRODE 30 jaar

50 KUNSTWERKEN
5 PROJECTEN

ARCHITECTUUR
AUDIOVISUEEL
TECHNOLOGIE
FILM
BEELDEND

LANGS EEN HISTORISCH
WANDELPAD VAN 25 KM

WANDELEN IN HET DOMMELDAL

In 30 jaar heeft Kunststichting Sint-Oedenrode een schitterend wandelpad gerealiseerd langs en om de Dommel, in de 'achtertuin' van Van Abbe. Kijk op: <https://www.bezoekmeerijstad.nl/routes-overzicht/3799715621/kunstroutes-sint-oedenrode>

Kunststichting Sint-Oedenrode
is recent overgegaan in:

KunstStichting
Meerijstad

Rond door recht Lucas Lenglet, 2011

A Lasting Truth Is Change

Anders kijken mét de collectie

Het Van Abbemuseum maakte de tentoonstelling *A Lasting Truth Is Change* (*Verandering Is De Enige Constante*) vanuit het besef dat de coronapandemie grote impact heeft op ons leven. Na zo'n acute crisis volgen meestal bezinning en de roep om verandering. Daaraan wil het museum een bijdrage leveren. Hoe pakt het dat aan? En wat vraagt het van de bezoekers, jong en oud?

Bijdrage tot verandering

"Musea zijn publieke ruimtes in dienst van de samenleving, waar het draait om verbeelding. Dus we hebben veel bij te dragen. Want de verandering die je wilt zien ontstaat allereerst in de verbeelding", aldus samensteller Yolande Zola Zoli van der Heide over de drijfveer achter de tentoonstelling. Kunstenaars stellen in hun werk voortdurend ideeën aan de orde over thema's zoals emancipatie, gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid. Met hun verbeeldingskracht zetten zij hun denkbeelden om in echte beelden. Via contact met hun werk raken we vertrouwd met hun ideeën en worden we geholpen ons eigen voorstellingsvermogen te ontwikkelen. In dat vermogen zit volgens Van der Heide de sleutel tot verandering, in ieder geval een aanzet daartoe. Zij hoopt dat bezoekers anders naar onze wereld gaan kijken en nieuwsgierig worden naar nieuwe verhalen die uitnodigen, inspireren, prikkelen en activeren.

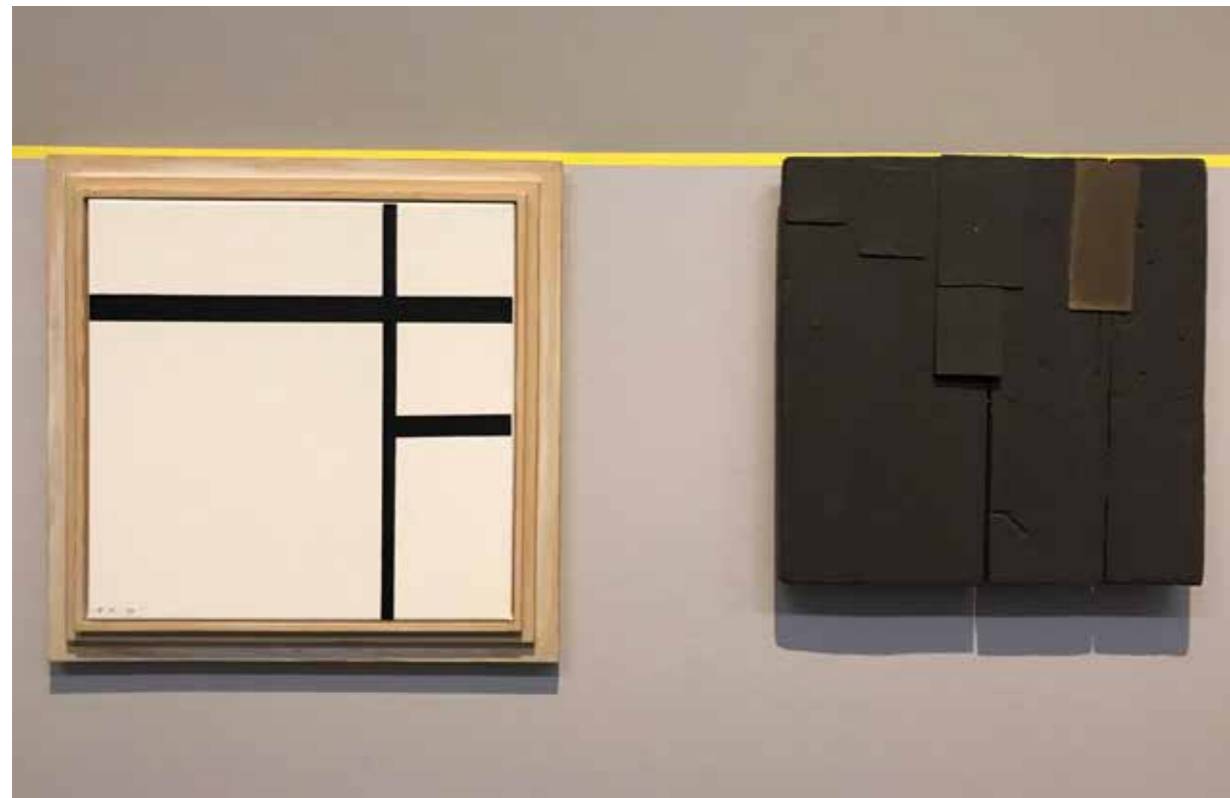
Nieuwe inzichten

Het is de eerste grootschalige tentoonstelling die de nieuwe conservator Van der Heide voor het museum samenstelde. Ter voorbereiding verdiepte ze zich in de voor haar nieuwe museumcollectie. Ze selecteerde negentig collectiestukken en vulde die via bruiklenen aan met werk van kunstenaars die in de collectie ontbreken, maar daarin wel een plaats verdienen. Zo combineerde ze in Zaal 1 ruimtelijk werk van de Britse kunstenaar Marlow Moss (1889- 1958) met werk van De Stijl. Het was Moss die de dubbele lijn in De Stijl introduceerde om diepte te suggereren. Ondanks deze invloedrijke vernieuwing is haar naam vrij onbekend. Jarenlang werd gedacht dat de dubbele lijn een vondst van Mondriaan was.

Frisse blik

Bij de samenstelling van de tentoonstelling keek Van der Heide met een frisse blik naar de collectie. Daarbij ging ze associatief te werk. Soms liet ze zich leiden door vormovereenkomsten zoals in Zaal 1 waar Mondriaan's *Composition en blanc et noir II* (copie), (1930) 2016

Zaal 1
Mondriaan,
Composition... en
Joseph Beuys,
Bodenplatte...

gebroederlijk hangt naast *Bodenplatte, 4 Empfänger und 1 Sender*, 1964 van Joseph Beuys. Soms door thematische verwantschap. Overigens is niet steeds duidelijk hoe ensembles zijn samengesteld. In lijn met de intentie van de tentoonstelling moeten we dan zelf op zoek naar antwoorden. Met een speelse vormgeving doorbreekt de tentoonstelling de standaard ideeën over het presenteren van kunst. Zo'n frisse blik ziet ze graag ook bij de bezoekers.

Zintuiglijk ervaren

Daartoe prikkelt *A Lasting Truth Is Change* bezoekers om de tentoonstelling met het hele lichaam te ervaren, soms door oorverdovende muziek. Ze roept op tot actie: 'dans door de zaal, spring door een hoepel en ga liggen op een tapijt om kunstwerken vanuit een ander perspectief te bekijken'. Zachte vloerbedekking in Zaal 3 nodigt daadwerkelijk uit om het sculptuur *Feuervogel*, 1981 van Isa Genzken anders te bekijken. En van heel dichtbij te beleven hoe een ronde vorm aan de ene zijde langzaam versmalt en weer overgaat in een ovale vorm aan de ander kant van het object. Of in Zaal 4 om het conceptuele werk van Stanley Brown te ervaren: op de vloer zijn witte lijnen aangebracht in de richting van wereldsteden, met de afstand tot die plaatsen uitgedrukt in meters. Naast deze standaardmaat mag je zelf persoonlijke stappen zetten in de richting van die steden, gemeten van de voorste tot de achterste voet, dus zonder standaardmaat. Volgens Brown hebben we geen standaardmaten nodig om de wereld om ons heen te begrijpen, maar kunnen we onze eigen meetinstrumenten bedenken. In die zaal kun je ook als kind of volwassene over de wereld lopen of gebruik maken van een springhoepel, geïnspireerd op de Bonnie St. Claire's video *Bonnie, kom je buiten spelen*, 1981.

Ooghoogte

In een traditionele museumzaal hangen schilderijen op ooghoogte van een gemiddelde Nederlander, in de praktijk 1.60 m. Met dit uitgangspunt wordt in de tentoonstelling gespeeld. In elke zaal is op die hoogte een gele lijn aangebracht. Des te meer valt op dat er bij de inrichting heel vrij is omgegaan met de ophanghoogte. Soms zoals in Zaal 10 liggen kunstwerken zelfs plat op de vloer of staan ze schuin tegen de wand. Alles roept: 'bezoeker kom uit je comfortzone'.

Doelboeken

Het is een verrassende expositie waarin veel bekende en minder bekende collectiestukken weer te zien en te beleven zijn. Een bezoek is beslist de moeite waard. Voor beginners én kinderen is er een gratis 'doelboek' beschikbaar. De verschillende (teken)opdrachten helpen je anders te kijken. Naar de kunst in de zalen en naar de wereld om je heen. Met deze nieuwsgierige blik ontstaat vanzelf meer ruimte voor verandering. ●

Jan Verheugt

Zaal 3
Isa Genzken, *Feuervogel*

Zaal 4
Stanley Brown, *Aantal stappen... en Springhoepel*

Alle foto's: Jan Verheugt

A Lasting Truth Is Change
With the exhibition *A Lasting Truth is Change*, the museum is making a contribution to change that is needed after corona. By stimulating the imagination of visitors with new stories that invite, inspire, stimulate and activate. Because imagination is the key to change.

In gesprek met een vriend

Ron Eijkman

We kennen Ron Eijkman van de techniek bij activiteiten van onze vereniging. En in coronatijd zelfs als 'politieagent' die moest letten op het naleven van coronamaatregelen, onder meer bij de Algemene Ledenvergadering. Bovendien is hij zelf ook vriend van de vereniging. Redenen om eens met hem in gesprek te gaan.

Ron Eijkman
Foto: Jan Verheugt

Hoe lang ben je eigenlijk al lid?
Al heel lang, nog uit de begintijd, uit de tijd van Jan Debbaut. Toen bestond nog een speciale regeling voor kunstenaars. Van origine ben ik als kunstenaar opgeleid: vormgeving, foto en film aan de Academie in Den Bosch. Ook volgde ik een speciale opleiding tot docent Tehatex in Nijmegen.

Hoe ben je bij het Van Abbemuseum verzeild geraakt?

Het zelf kunst maken staat bij mij nooit zo voorop. Belangrijker vind ik het om een bijdrage te leveren in een groter verband. Zo maakte ik begin jaren 80 voor de Afrikaanse kust filmopnames van koraalriffen en hielp ik mee een museum over dat rif op te zetten. Na mijn terugkeer in Nederland ontwikkelde ik filmpjes voor de Universiteit Maastricht in het kader van het zelfsturend leren. Dat genereerde vervolgens allerlei

opdrachten onder meer voor de Staatsdrukkerij en Uitgeverij. Op een gegeven moment had ik 5 tot 12 mensen voor me werken. Maar managen is niet zo mijn ding. Dat bedrijfje heb ik toen afgestoten. Via Toos Nijssen kwam ik daarna in contact met het museum, in de tijd van Entr'Acte aan de Vonderweg, waar ik op inhuurbasis aan de slag ging op het gebied van techniek. Daar ligt mijn hart.

Wat houd je werk precies in?

In de begintijd kwamen kunstinstallaties met film en video steeds meer op. Bij exposities verzorgde ik de techniek. Toen opereerde ik vooral als eenling binnen het museum, nu ben ik veel meer een speler in een netwerk van verschillende technisch specialisten. Tegenwoordig bekommer ik me ook sterk om het bewaren van videomateriaal zoals van Paul McCarthy's Piccadilly Circus zodat het toegankelijk blijft voor volgende generaties. In interviews met kunstenaars bevragen we hen hoe zij installaties opgesteld willen zien. Zo ontvang je informatie uit de eerste hand.

Kunnen we momenteel iets van je inbreng zien?

In de collectiepresentatie Dwarsverbanden heb ik met curator Diana Franssen de vitrines verzorgd met archief- en achtergrondmateriaal. Zo zijn er geluidsopnames met verschillende sterkten al naar gelang je de vitrine dichterbij nadert. Ik vind het bijzonder een bijdrage te leveren aan interessante ontwikkelingen die gaande zijn. ●

Jan Verheugt

Dan Perjovschi

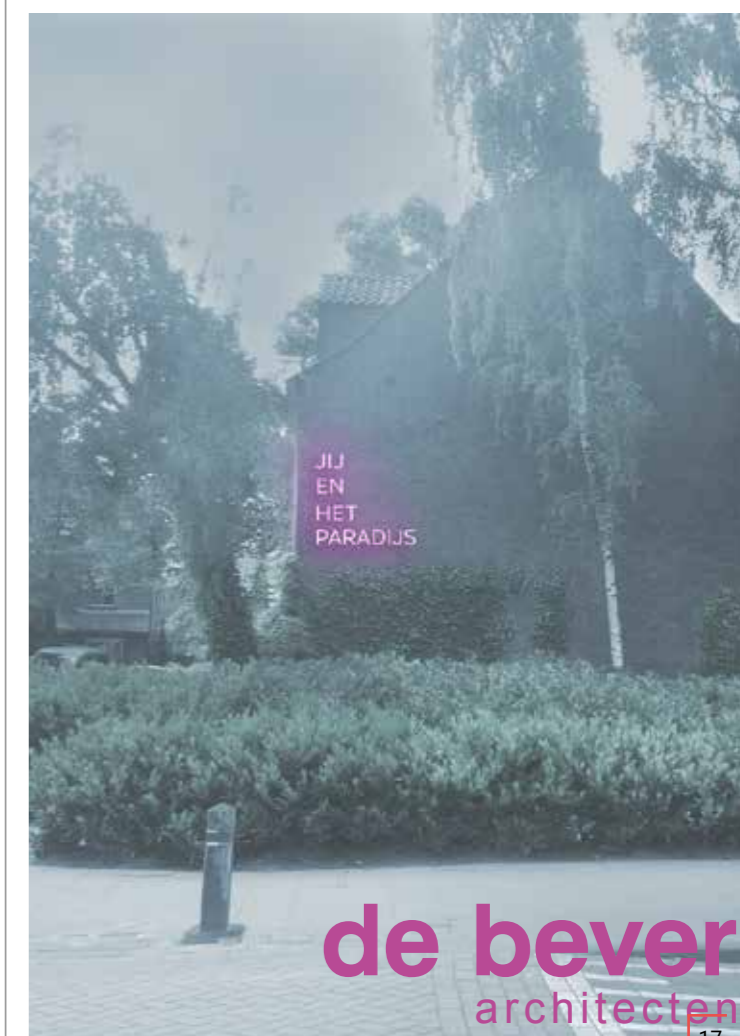
Actuele cartoons

Perjovschi maakt gewoonlijk tekeningen en teksten voor muren, kranten en boeken. Als kunstenaar observeert hij voortdurend het dagelijkse leven, op zoek naar momenten of acties die hij treffend kan maken.

Zijn werk is een commentaar op alle denkbare politieke, economische en artistieke onderwerpen. De kunstenaar is geboren en getogen in Roemenië en zijn kijk op de wereld is zowel typerend voor dat land als vol van de tegenstrijdigheden, wijsheid en absurditeit afkomstig van mondiale informatiesystemen. Zijn werk is humoristisch en scherp en slaagt erin om op treffende wijze menselijk gedrag en menselijke kwetsbaarheid bloot te leggen.

Momenteel heeft hij zijn werk in het Van Abbe geactualiseerd op basis van de recente heftige ontwikkelingen in Oost-Europa. ●

Foto's: Niek Tijssen Klazen

de bever
architecten

Droom ontmoet realiteit

Een kunstbeschouwing over de droom als inspiratiebron

"Een droom zegt hoogstzelden wat hij bedoelt"

James Arthur Hadfield

Wij kunnen niet ontkomen aan een wereld die gevuld is met diverse vormen en soorten van objecten. Elk object heeft zijn eigen unieke betekenis die van invloed is op onze psychische structuren. De interactie tussen ons denken en de ontmoeting met objecten is een constante factor. Ook op een minder bewust niveau speelt zich dat af. Men kan dat vergelijken met de droom die de eigen innerlijke wereld van onze psychische realiteit is. Fragmenten van ons denken en ervaren krijgen hier hun eigen plaats. Werkelijke fragmenten vanuit het reële dagelijkse leven gaan een wonderlijke rol spelen in de droom. De logische ordening der dingen en de categorieën waarmee wij samenhang in de gebeurtenissen aanbrengen zijn buiten werking gesteld. Hiermee hangt het onstoffelijk, immateriële karakter van de wisselende droombeelden samen. Ze zijn associatief en volgen elkaar op naar aanleiding van een toevallige overeenkomst en niet te controleren samenhang. Het valt op dat het beleven van dromen in hoge mate een emotioneel karakter heeft, omdat zij hun grond vinden in een diepe laag van het bewustzijn waarin de driften, strevingen, impulsen, gevoelens en aandoeningen plaats vinden. En de psycholoog Gustave Jung merkte daarbij op dat veel dromen ook ontstaan in het collectief onbewuste dat 'bestaat uit de overgeërfde vermogens van de menselijke verbeeldingskracht'.

Pieter Ouborg, *Schutter* (1950)
Collectie Van Abbemuseum
Foto: Peter Cox

Écriture automatique

In het surrealisme wordt dit droomproces een belangrijk uitgangspunt. De surrealisten bootsten in hun écriture automatique dit onbewuste droomproces na. De kunstenaar liet zich onder andere leiden door het toeval als hij zijn pen of penseel met gesloten ogen automatisch over het papier laat glijden. Incomplete visualisaties, fragmenten van dialogen, stukjes uit onze herinnering, verwachtingen, erotische gedachten, vage identiteiten en delen van handelingen die we nog niet hebben verricht, vormen een mozaïek van beelden die tijdens de nachtelijke uren in de droom hun bestorming uitvoeren.

Piet Ouborg

De Nederlandse schilder Piet Ouborg (1883-1956) werd geplaagd door visioenen en de toegang tot het onbewuste ging bij hem als vanzelf. In zijn dromen beleefde hij gebeurtenissen die in het dagelijks leven niet kunnen voorkomen. Er golden dan geen fysische regels. Emoties konden vrij baan krijgen. Hij schreef hierover: "Als de dagwereld met al haar afleiding niet meer was te bespeuren, werden de beelden zonder veel moeite zichtbaar, hoewel ze mijn ogen erg vermoeiden. Zo verschenen de visioenen als trillende, lichtende tekens op donkerend fond en ik had het gevoel correctie te moeten vermijden." Ouborg werkte tot 1938 in Java als docent tekenen. De bezweringen van de Javaanse rituelen, het besef dat maskers en wajangpoppen hun

diepste betekenis in het onbewuste vinden maakten diepe indruk op hem en hij zag daarin de nauwe betrekking met de magie. Bij zijn contact met leerlingen als docent ontdekte hij tevens dat het onbewuste in het vroege tekenwerk van zijn leerlingen voor hem een openbaring was. Zijn ontvankelijkheid voor het onbewuste, de visioenen, het magische en het kosmische van de hem omringende Indische natuur en zijn confrontatie met de kunst van kinderen brachten hem dicht bij de bron van het surrealisme.

In 1956 schreef hij dat het teken zwanger is van een betekenis die hem zelf ontgaat. Zijn innerlijke beelden staan los van de realiteit en het teken is voor hem een 'niet schilder kunstig element'. Als hij het wilde benoemen kon dat alleen met de naam 'magie'.

Max Ernst

Voor de Duitse kunstenaar Max Ernst (1891-1976) zijn de droom en het toeval essentieel in zijn werk. Ernst mag ook tot het dadaïsme gerekend worden, maar we kennen hem vooral als een geboren surrealist. Surrealist kun je niet worden, dat moet je zijn. Maar je bent ook kunstenaar in je eigen tijd. Surrealisme, oorlog en chaos horen bij het leven van Max Ernst. De typische persoonlijke absurdistische kijk op de realiteit is bij hem als surrealist deel van zijn psychische structuur. Hij beschouwde de absurditeit en de chaos van de samenleving om hem heen als voorwaarde voor zijn werk en ideeën. Na de Eerste Wereldoorlog, als vooral zinloosheid en chaos het tijdsbeeld bepaalden, was absurditeit en nihilisme voor hem de enige acceptabele mogelijkheid tot creativiteit. Het onderwerp is het niets, het gat in de tijd, zoals de schilder George Grosz het formuleerde. Als surrealist kon hij bepaalde vormen van associatie aanwenden om de eigen realiteit zichtbaar te maken. Droombeelden zijn doelloos, maar zijn fundamenteel van belang voor zijn ogenschijnlijke rationele kijk op de realiteit, waarachter echter ook een romantische visie schuil gaat. Hij geloofde in de almacht van de droom en het doellose spel van het denken.

Piet Ouborg en Max Ernst, twee kunstenaars in de collectie van het Van Abbemuseum, waarvan werk te zien is in de tentoonstelling *Dwarsverbanden*, vonden hun inspiratie in droombeelden. Het werk van Piet Ouborg is een constante zoektocht geweest naar zijn onbewuste. De belangstelling voor droombeelden en de niet-westerse en primitieve kunst vormen de band die hem met de surrealist verbint. En Max Ernst laat daarbij zien dat hij zijn zoektocht naar zijn psyche in balans kon brengen met zijn experimenten in techniek. ●

Piet van Bragt

Dream meets reality

The dream process plays an important role in surrealism. Two examples of surrealist artists: Piet Ouborg (because of his stay in the tropics interested in the unconscious that revealed itself in his dreams) and Max Ernst (who believed that dreams contributed to his creative possibilities).

Max Ernst
Interrogation (What kind of bird are you?) (1956-1958)
Collectie Van Abbemuseum
Foto: Peter Cox

Piet Ouborg en de wajang maskers

Meer dan zo maar maskers...

In de tentoonstelling 'Dwarsverbanden' is bijna een mini-tentoonstelling gewijd aan Pieter Ouborg (1893 -1956). Zijn werk doet de eigen jeugd van auteur Hannie Groen herleven, doordrenkt van de Indische cultuur.

Schemerlamp
Foto: Hannie Groen

Het is vreemd om oog in oog te staan met een masker - een houten wajang topèng masker: Kumbakarna, zeer gewelddadige reus. Het ging Pieter Ouborg om de diepere en mystieke betekenis van het masker, dat in primitieve culturen middelaar was tussen de aardse en bovenaardse wereld en de mens in contact bracht met goden en demonen.

De huiskamer uit mijn jeugd komt nu ineens in mij op. Die krissen en wajangpoppen aan de muur, op een batikkleed boven de kachel. Die dunne tere stokjes waarmee je de armen van de poppen kon bewegen, maar ik begreep niets van die duistere figuren. Op de schoorsteenmantel een borstbeeld van een vrouw uit heel donker hout gesneden, en een koperen schemerlamp met een kap van dierenhuid, waarop wajangpoppen met vogelachtige gezichten.

Vertrek naar Indië

De schilder Pieter Ouborg maakte op jonge leeftijd de ingrijpende keuze om als tekenleraar naar Nederlands Oost-Indië te gaan. Hij verbleef er van 1916 tot 1938, met twee tussenpozen. Geboren in Dordrecht was hij een trouw bezoeker van het Dordrechts Museum. Hij kwam daar in aanraking met tekeningen van

Vincent van Gogh, die grote indruk op hem maakten. Vanuit Malang schreef hij in een brief aan zijn ouders: "Een rauw, maar veel meer echt menselijk dus ook ontroerender geluid was daar van Vincent van Gogh. Het was de vreselijke schreeuw van een mens, die door de wereld ging en nergens, nergens steun vond. Ik klampte mij met heel mijn jonge jaren aan hem vast". Ouborg kwam uit een streng religieus milieu, maar voor hem was de leer van tekenen en schilderen de enige leer die hij aanhing. Exemplarisch voor zijn persoonlijke religieuze beleving is een kleine ongedateerde tekening van een abstracte vrouwenfiguur, Ouborg heeft haar de vleugels van een engel gegeven. De heilige geest in de vorm van een duif bedekt het hoofd van de vrouw.

'De andere wereld'

Ouborg legde in Nederlands-Indië een grote verzameling inheemse kunstvoorwerpen aan en woonde daar ook feesten en rituelen bij. Zijn schilderijen uit die tijd getuigen van zijn grote aandacht voor de magische wereld waarin hij leefde. Hij schreef aan zijn ouders: "Wajang is geen schimmenspel zonder meer. De Javaan ziet er ook nu nog diepe betekenis in. Met bepaalde wajangvertoningen denken zij b.v. onheil te kunnen weren".

Ouborg hervond zichzelf langs de weg van het schilderen van maskers. Die openden voor hem het venster dat uitzicht gaf op een 'andere wereld'. Wie het droeg werd een ander wezen, werd buiten zichzelf gebracht en boven zichzelf uitgetild, werd tot heros, diergeest, vruchtbaarheidsdemon, tot regenwolk of ochtendster, tot graanhalm, zon of maan.

In 1931 heeft Pieter Ouborg tijdens zijn tweede verlof in Nederland zijn eerste expositie. De ontvangst van zijn surrealistische en droomachtige schilderijen stuitte op onbegrip. Zijn schilderijen namen geen volledig abstracte vorm aan, maar behielden steeds een herinnering aan 'het hart der dingen' zoals hij het noemde. Zijn inzending op de Koloniale tentoonstelling in Parijs ging met het Nederlandse Paviljoen in vlammen op. In september van datzelfde jaar vertrok hij via Genua, terug naar Bandoeng,

Wajang maskers
Foto: Joep Jacobs

Heimwee

Lang na zijn definitieve vertrek uit Indië in 1938, vatte Ouborg de essentie van zijn ervaringen samen: "In Indië vond ik een kunst, nog geheel verbonden aan de religie, en voor mij is dat eigenlijk de enige kunst". Tijdens de bezettingsjaren verhevigde de zwaarmoedigheid bij Ouborg. Hij zwierf nog rond in Indië in gedachten: "De zon brandt er fel in het heerlijk land. 's Avonds en 's nachts stroomt er de regen. Duizenden en duizenden leven er in angst en ellende. Een heel volk gaat er als willoos koopwaar van de ene hand in de andere. En het lukt me maar zelden, en dan nog slechts een enkele seconde, dat alles in een 'kalmeerend' licht te zien. Voor de toekomst heb ik dan ook weinig hoop".

Die toekomst zou nog komen met de Onafhankelijkheidsoorlog of zoals het eigenlijk heette: 'politonele acties', van 1946 tot 1949. De soldaten kwamen terug thuis. "Wat is het hier klein", zei mijn vader. Het wende niet. Het kwam niet meer goed. Wat hadden wij, in ons Hollandse binnenhuisje, kunnen doen om het onheil af te weren – als we ook maar iets begrepen hadden van die wajangpoppen, maskers en de geur van kretek- sigaretten die hij had meegebracht uit het verre Indonesië?

Drie maskers in het museum. Niemand die ze nog draagt, maar weg zijn ze niet. ●

....

Het vliegtuig schrijft onhoorbaar langs de lucht een tekening van Ouborg. Condensgas komt er met spanningslijnen aan te pas. Daartussen slaat het blauwe op de vlucht;

oneindigheid in spinnenweb gevangen een bruidssluier over u heen gehangen.

(Fragment uit *Sluitrede* van Gerrit Achterberg.¹)

Hannie Groen

¹ Gerrit Achterberg, *Sluitrede* uit de bundel *Spel van de wilde jacht*, in *Verzamelde Gedichten*, uitgever Querido (1963).

Piet Ouborg and the wayang masks

The confrontation with the wayang masks with their deeper and mystical meaning revives Hannie Groen's childhood, in which the Indian culture was emphatically present. A personal story.

Aanwinsten van waardevolle boeken

Een verantwoording van uitgaven uit het Vrienden bibliotheekfonds

Sinds vele jaren ondersteunt onze vereniging de bibliotheek bij aankopen van bijzondere publicaties. Het aankoopfonds blijft essentieel om de bibliotheekcollectie actueel te houden en een brede gebruikersgroep – van student, stagiaire tot curator – te voorzien van noodzakelijke informatie. Een kleine greep uit de aankopen in 2021 door senior bibliothecaris en archivaris Willem Smit.

De bibliotheek tijdens coronatijd

Voor de ruimhartige ondersteuning is een woord van dank aan 'de Vrienden' op zijn plaats. In 2021 waren we in staat vanuit het fonds 55 publicaties aan te kopen. Zo konden we de collectiepresentatie *Dwarsverbanden* verrijken met bronmateriaal én de tentoonstelling *León Ferrari & Gülsün Karamustafa* ondersteunen met een aantal publicaties. Helaas was de studieaal vanwege corona uitsluitend op afspraak toegankelijk. Alle nieuwe aankopen van de bibliotheek waren echter als vanouds te raadplegen in onze online bibliotheekcatalogus. Juist in de coronajaren bleken daardoor de digitaliseringsprojecten van de afgelopen decennia van grote betekenis. Een viertal aanwinsten voor onze rijke collectie (kunstenaars)boeken wil ik hier graag uitlichten.

Thorsten Baensch en Norbert Schöbel

In 2021 sloten we de reeks bibliotheektentoonstellingen af met een presentatie van de Duitse kunstenaar en uitgever Thorsten Baensch. Op de finissage gaf hij een toelichting op de spiksplinternieuwe publicatie *Von Ort zu Ort : 12 Jahre zu Fuss* die wij konden aankopen. Het buitengewoon mooi geïllustreerde kunstenaarsboek documenteert de wandelingen die hij samen met Norbert Schöbel maakte in zeven Europese landen. Het reisverslag in een grenzeloos Europa bevat kaarten voor elke dag en toont vooral de contemplatieve aspecten van het wandelen. Ze ontdekten gewone, maar soms ook vreemde, door de mens gemaakte landschappen en bijzondere plaatsen. Een ode aan de eenvoud van samen wandelen op één pad in onzekere tijden van enorme complexiteit en divergentie!

herman de vries

Een oude bekende van de bibliotheek is de in Duitsland woonachtige Nederlandse kunstenaar herman de vries (geschreven zonder hoofdletters). In 2013 toonden we een overzicht van zijn boeken en edities en werd ook het kunstenaarsboek *die wiese* 1986-2013 gepresenteerd. De recente uitgave met de puntige titel bron geeft een vrijwel volledige weergave van de verhalen die hij in de periode 2018-2019 aan zijn zoon vertelde. De vries spreekt op de hem kenmerkende wijze over zijn jeugd, opleiding aan de tuinbouwschool, zijn ziektes en hoe een LSD-trip hem genas van astma. Ook de ontwikkeling van zijn kunstenaarschap en zijn verhouding met de ZERO beweging komt in deze boeiende uitgave ruim aan bod. In het wereldbeeld van de vries hangt alles met alles samen en

is het individuele daarom niet alleen onderdeel van het al, maar tevens een vertegenwoordiging ervan. bron is een onmisbare bijdrage voor de duiding van dit bijzondere kunstenaarschap.

Patrizia Meinert

De Duitse kunstenares verrast met haar kunstenaarsboeken steeds weer in thematiek en uitvoering. Met de door de International Artists Book Prize in 2017 bekroonde zeefdruk *Carte d'identité* onderzocht zij op zeer ingenieuze wijze vormaspecten van de huid. In 2021 kregen we de mogelijkheid om tevens het kunstenaarsboek *Photographs published from negatives not returned to Mrs. Moholy* te verwerven. Meinert belicht hier minder fraaie aspecten van de invloedrijke Bauhaus beweging, namelijk de vaak ondergeschoven positie van kunstenaressen. Het uit een glasplaat en fotogrammen bestaande kunstenaarsboek documenteert de correspondentie tussen de godfather van Bauhaus Walter Gropius en de advocaten van de fotografe Lucia Moholy over niet teruggegeven glasnegatieven. Het maakt duidelijk dat ook binnen Bauhaus ongelijke machtsverhoudingen niet vreemd waren. Het kunstenaarsboek geeft op onderkoelde en effectieve wijze een vernietigend commentaar op deze minder bekende geschiedenis. Anders dan in *Carte d'identité* fungeert hier het kunstenaarsboek als wapen tegen ongelijkheid. De publicatie is online te bekijken op <https://vimeo.com/542330997>

Robert Glas

De Rotterdamse kunstenaar onderzoekt in zijn artistieke praktijk het gebruik en misbruik van technologieën, in het bijzonder door nationale overheden. Zijn film *How to Motivate Someone to Leave Voluntarily*, die het museum in 2016 toonde, stelt de Nederlandse omgang met vluchtelingen ter discussie. Het kunstenaarsboek *Iris Exchange* onderzoekt het overheidsonderzoek naar foto's van ogen. Centraal staan 44 foto's van ogen afkomstig uit een onderzoeksrapport van een Amerikaanse overheidsinstantie. De foto's werden gebruikt als onderdeel van een dataset van irisbeelden ten behoeve van een algemeen aanvaarde ISO-standaard voor het vastleggen en opslaan van irisbeelden. Glas fileert met zijn bijdrage het omstreden gebruik van irisherkenning en tracht op vleiende-ironische wijze een antwoord te geven op de vraag naar wiens ogen de IREX-onderzoekers keken. Het kunstenaarsboek lijkt daarmee ook een zeer actueel protest tegen de wereldwijde opkomst van de surveillancemaatschappij met zijn dehumaniserende algoritmes.

Wie los van algoritmes kennis wil nemen van onze collectie kunstenaarsboeken kan natuurlijk nog steeds terecht bij onze online bibliotheekcatalogus op <http://vubis.vanabbe.nl> In de wetenschap dat niets gaat boven de tactiele sensatie van het fysieke boek. ●

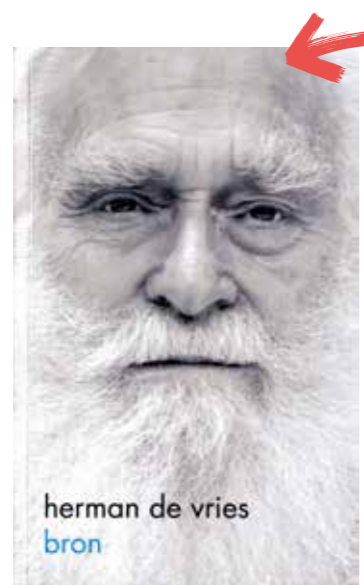
Willem Smit

Alle foto's: Willem Smit

Purchase of valuable publications
Our association has been supporting the library for many years with the purchase of special publications. The purchase fund remains essential to keep the library collection up-to-date and to provide users with necessary information.

Kleintjes worden groot

De Wert is er. Ook bij uitbreiding.

De groeifase van je onderneming. Een mooi moment, maar ook tijd om belangrijke keuzes te maken voor je verdere succes. Neem je personeel aan? Hoe regel je de contracten? Hoeveel kun je investeren in uitbreiding? De Wert maakt het inzichtelijk.

Al sinds 1959 ondersteunen wij ondernemers en particulieren met accountancy, fiscaal-juridische en administratieve diensten.

Met De Wert ben je zeker van je zaak.

Meer info: www.dewert.nl

DE WERT
ACCOUNTANTS & BELASTINGADVISEURS

MUSOMANIE | FRANK BIERKENZ

TEGENWOORDIG WORDT
JE GEWOON 'KUNSTENAAR'
GENOEMD, OF JE NU
MAN OF VROUW BENT.

MAAR WEL WEER
DE MANNELIJKE FORM!

KUN JE NOG BETER
'KUNSTENMAKER'
ZEGGEN.

www.frankbierkenz.nl

77

Wil je graag reageren op een van de artikelen, zelf een bijdrage leveren aan ons blad of een recensie verzorgen over een van de exposities, laat het ons weten:

redactie@vriendenvanabbe.nl

Wil je adverteren in ons blad?
Bespreek met ons de mogelijkheden:

info@vriendenvanabbe.nl

KwArts

Colofon

KwArts is het kwartaalblad van de Vereniging Vrienden Van Abbemuseum.
Kwartaalblad, aflevering nr. 99

Vrienden
Van Abbemuseum

Leden van bestuur

Stefan de Bever (voorzitter),
Rita Bosch (secretaris), Joost van Dijk
(penningmeester), Karin Overdijk en
Jan Verheugt

Redactie KwArts

Lisette Almering, Piet van Bragt,
Hannie Groen, Els Grootemaat,
Marja van Osch en Jan Verheugt
(eindredacteur)

Verder werkten mee:
Stevan de Bever, Frank Bierkenz,
Willem Smit en
Anneke van Wolfswinkel

e-mail redactie

redactie@vriendenvanabbe.nl

Vormgeving en opmaak

Frank Bierkenz, www.frankbierkenz.nl

Fotografie

Ton Almering, Peter Cox, Hannie Groen,
Joep Jacobs, Niek Tijssen Klasen, Marc
Mulders, Willem Smit en Jan Verheugt

Bureau Vereniging VVA

Postbus 6188, 5600 AZ Eindhoven
tel. 040-2381032
e-mail: info@vriendenvanabbe.nl

Alle redactiebijdragen zijn na publicatie
ook te lezen via de website van de
vereniging: www.vriendenvanabbe.nl

Openingstijden bureau Vrienden

Maandag 9.30 - 15.00 uur (m.u.v.
schoolvakanties). Overige dagen
bereikbaar via voicemail of e-mail.

Instagram

[vriendenvanabbemuseum](https://www.instagram.com/vriendenvanabbemuseum)

Blog

[vriendenverenigingvanabbemuseum.
blogspot.com](http://vriendenverenigingvanabbemuseum.blogspot.com)

Drukwerk

MULTI CLICK BV

De modernste en duurzaamste
drukker van Nederland

Van Abbemuseum

Stratumsewijk 2, 5611 ND Eindhoven
Postbus 235, 5600 AE Eindhoven
tel. 040-2381000
www.vanabbemuseum.nl

E-mail

info@vanabbemuseum.nl

Openingstijden museum

Dinsdag t/m zondag 11.00 - 17.00 uur